

РОЗДІЛ 3 ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.772.3

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АКТИ ЯК ДЖЕРЕЛА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ НАЙМЕНУВАНЬ

INTERNATIONAL LEGAL ACTS AS A LEGAL REGULATION OF COMMERCIAL NAMES

Андрейчук Л.В.,

*аспірант кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка,
суддя господарського суду Закарпатської області*

Стаття присвячена аналізу міжнародно-правових актів, які врегульовують відносини щодо використання комерційних найменувань. Проаналізовано теоретичні позиції з предмета дослідження та договірну практику. Встановлено, що міжнародно-правові акти передбачають мінімальні стандарти правової охорони комерційних найменувань, які країни імплементують у національне законодавство.

Ключові слова: комерційне найменування, майнові права, інтелектуальна власність.

Статья посвящена анализу международно-правовых актов, которые регулируют отношения по использованию коммерческих наименований. Проанализированы теоретические позиции предмета исследования и договорная практика. Установлено, что международно-правовые акты предусматривают минимальные стандарты правовой охраны коммерческих наименований, которые страны имплементируют в национальное законодательство.

Ключевые слова: коммерческое наименование, имущественные права, интеллектуальная собственность.

The article is devoted to the analysis of international legal acts which regulate the relations concerning the use of commercial names. The theoretical positions on the subject of research and contractual practice are analysed. It has been established that international legal instruments provide for minimum standards for the legal protection of commercial names, which countries implement in national legislation.

Key words: commercial name, property rights, intellectual property.

Постановка проблеми. Паризька конвенція про охорону промислової власності визнає комерційні (фірмові) найменування одним з об'єктів промислової власності. Комерційне (фірмове) найменування є засобом, який суб'єкти господарювання можуть використовувати для своєї індивідуалізації поряд із власним іменем або найменуванням. Міжнародно-правові акти встановлюють певні засади правової охорони комерційних найменувань, які деталізуються у національному законодавстві. Відтак характеристика міжнародно-правових актів, які врегульовують дані відносини, є надзвичайно актуальним.

Стан опрацювання. Комерційне найменування як об'єкт права інтелектуальної власності було предметом досліджень окремих науковців у межах дисертаційних досліджень (А.О. Кодинець «Засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг у цивільному праві України», 2006 р. [1], І.В. Кривошеїна «Фірмове найменування: регулювання та правова охорона за законодавством України», 2007 р. [2], С.І. Ішук «Право інтелектуальної власності на комерційне (фірмове) найменування», 2009 р. [3] та інші). Результати цих досліджень, безумовно, заслуговують на увагу, проте вони виконувалися досить давно, і не охоплювали всіх питань, що

виникають у зв'язку з використанням комерційних найменувань, у тому числі і аналіз міжнародно-правового регулювання цих відносин. Окрім дисертаційних досліджень, окремі питання щодо комерційних найменувань досліджувалися і іншими науковцями, зокрема, Ю.Л. Бошицьким [4], В.М. Крижною [5], В.М. Мартином [6], Л.Л. Тарасенком [6] та іншими. Однак ці дослідження мали вибірковий характер та не охоплювали проблематику міжнародно-правового регулювання цих відносин.

Метою статті є характеристика міжнародно-правового регулювання прав інтелектуальної власності на комерційне найменування як засобу індивідуалізації суб'єктів цивільного обороту, обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання цього об'єкту права інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. Розвиток міжнародного регулювання відносин інтелектуальної власності суттєво вплинув на розвиток відповідного регулювання прав на комерційні (фірмові) найменування у багатьох країнах Європейського Союзу (далі – ЄС) та в інших країнах, у тому числі і в Україні. У науковій літературі не безпідставно стверджують, що необхідність створення міжнародної системи зобов'язань щодо охорони прав інтелекту-

альної власності загалом (і комерційних найменувань зокрема) виникла значною мірою у зв'язку з такими факторами, як нездатність суб'єктів прав інтелектуальної власності у багатьох країнах світу самостійно забезпечити захист прав на створені ними об'єкти, а також те, що вони не могли отримувати, зберігати або надавати інформацію, затримки передання справ до суду і винесення остаточного судового рішення, неможливість отримання попередніх судових наказів про вилучення майна або термінових засобів судового захисту, надмірне відшкодування заподіяної шкоди та занадто суворі кримінальні покарання [7, с. 177]. Цілком слушна думка, яка заслуговує на увагу, оскільки міжнародні акти, по-перше, встановлюють загальні гарантії для суб'єктів права інтелектуальної власності, по-друге, забезпечується певною мірою уніфікованість відповідного регулювання однотипних відносин.

Першою міжнародно-правовою угодою, покликаною уніфікувати правила щодо об'єктів промислової власності, є Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 року. Конвенція спрямована на максимальне спрощення процедури надання міжнародної правової охорони об'єктам промислової власності за заявками, поданими у країнах-учасниках. Комерційні (фірмові) найменування є одним з об'єктів промислової власності, як і винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг та інші об'єкти. Про це вказано у ст. 1 Паризької конвенції з охорони промислової власності від 20 березня 1883 року. У цій Конвенції промислова власність розуміється у широкому значенні, тому поняття промислової власності розповсюджується не тільки на промисловість і торгівлю, але й на інші галузі виробництва і добувної промисловості.

Станом на сьогодні доцільно розмежовувати промислову власність (до якої відносимо винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем, тобто об'єкти патентного права) та правові засоби індивідуалізації суб'єктів господарювання, товарів, послуг (до яких відносимо комерційне найменування, знаки для товарів і послуг, зазначення походження товару та інші комерційні позначення). Тому у вузькому розумінні промислову власність ототожнюють виключно з патентним правом, а у широкому розумінні – промислова власність включає як патентне право, так і правові засоби індивідуалізації суб'єктів господарювання, товарів, послуг. Вважаємо, що станом на сьогодні комерційне найменування є одним із засобів індивідуалізації учасників господарських відносин, оскільки підстави виникнення, обсяг прав інтелектуальної власності, способи захисту прав тощо є відмінними від об'єктів патентного права (промислової власності). На цьому також наголошують і у науковій літературі. А саме, слушно вказує В.М. Мартин, що комерційне найменування є самостійним об'єктом інтелектуального права, який жодним чином не можна ототожнювати із найменуванням юридичної особи, яке також виступає засобом її індивідуалізації, чи іншими її позначеннями [6, с. 333]. Слід погодитися з такою

думкою, оскільки комерційне найменування є самостійним об'єктом інтелектуального права з власним правовим регулюванням, якого водночас є недостатньо для належного існування цього правового інституту. Безумовно, у жодному разі комерційне найменування не є тотожним найменуванню юридичної особи, хоча і може з ним збігатися повністю або частково. Наявність окремої глави у ЦК України у книзі 4 «Право інтелектуальної власності» вказує на те, що комерційне найменування є самостійним об'єктом права інтелектуальної власності.

І.В. Кривошеїна слушно зазначає, що принцип національного режиму, який передбачено Паризькою конвенцією, означає, що відносно охорони промислової власності кожна країна-учасниця повинна надавати таку ж охорону громадянам інших країн-членів, яку надає своїм власним громадянам. Такий же національний режим надається громадянам країн, що не є учасниками Паризької конвенції, якщо вони мають місце проживання у країні-члені чи мають промислове або торгове підприємство у такій країні. Таким чином, іноземні фірмові найменування у країнах-членах Союзу повинні охоронятися на підставі принципу національного режиму. Це означає, що держава не зобов'язана надавати на своїй території більшу охорону зареєстрованим іноземним фірмовим найменуванням, ніж незареєстрованим національним фірмовим найменуванням, якщо у такій країні реєстрація права на фірмове найменування не має правостановлюючого характеру [2, с. 11]. На сьогодні немає однозначного розуміння поняття комерційного (фірмового) найменування у законодавстві багатьох країн. Паризька конвенція визначає базові засади охорони об'єктів інтелектуальної власності, у тому числі і комерційного найменування.

Загалом комерційним (фірмовим) найменуванням у Паризькій конвенції присвячено 5 статей (ст. 8-10, 10-bis, 10-ter). У ст. 9 конвенції йдеться про арешт при ввезенні продуктів, що незаконно споряджені товарним знаком чи фірмовим найменуванням. Зокрема, на будь-який продукт, що незаконно споряджений фірмовим найменуванням, накладається арешт при ввезенні до тих країн Союзу, в яких цей знак чи фірмове найменування мають право на законну охорону. Так само арешт накладається і у країні, де було здійснене незаконне маркування, або у країнах, куди був ввезений продукт. Арешт накладається відповідно до внутрішнього законодавства кожної країни на вимогу компетентного органу, чи зацікавленої сторони – фізичної або юридичної особи. Органи влади не зобов'язані накладати арешт у разі провезення продуктів транзитом. Якщо законодавство країни не допускає накладення арешту при ввезенні, арешт замінюється заборонаю чи арештом усередині країни. Якщо законодавство країни не допускає ні накладення арешту при ввезенні, ні заборони ввезення, ні накладення арешту всередині країни, то до відповідної зміни такого законодавства ці заходи замінюються такими діями і засобами, якими закон даної країни забезпечив би у подібному випадку права громадян цієї країни.

Слід наголосити, що чинне законодавство України містить відповідні законодавчі положення у Митному кодексі України, які спрямовані на сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України (Розділ 14). Цей розділ передбачає спеціальний порядок митного контролю і митного оформлення товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності. Тому відповідні положення міжнародного законодавства успішно імплементовані у законодавство України.

Окрім того, Паризька конвенція містить ряд положень про недобросовісну конкуренцію, яка може полягати, зокрема, і у незаконному використанні чужих комерційних найменувань (10-bis, 10-ter). А саме, порушенням прав на комерційне найменування є всі дії, здатні яким би то не було способом викликати змішування відносно підприємства або торговельної діяльності конкурента; неправильні ствердження при існуванні комерційної діяльності, що здатні дискредитувати підприємство, промислову або торговельну діяльність конкурента; вказівки чи ствердження, використання яких при здійсненні комерційної діяльності може ввести громадськість в оману щодо характеру, способу виготовлення, властивостей, придатності до застосування чи кількості товарів певним виробником.

Конвенція зобов'язує держави забезпечити правоволодільцям можливість захисту порушених прав вказаними вище діями у судовому порядку, а також зобов'язує передбачити у законодавстві адміністративний порядок захисту прав. Українське законодавство містить норми на деталізацію положень конвенції. Зокрема, такі норми містяться у Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції». Відповідно до ст. 4 цього закону неправомірним є використання комерційного (фірмового) найменування, інших позначень без дозволу (згоди) суб'єкта господарювання, який раніше почав використовувати їх або схожі на них позначення у господарській діяльності, що призвело чи може призвести до змішування з діяльністю цього суб'єкта господарювання. Окрім того, цей закон передбачає діяльність органів Антимонопольного комітету, яка спрямована на захист порушених прав відповідних правоволодільців.

Ще одним міжнародно-правовим актом, в якому йдеться про комерційне (фірмове) найменування як об'єкт інтелектуальної власності є Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (Стокгольмська Конвенція) 1967 року. Ця Конвенція спрямована сприяти охороні інтелектуальної власності (літературні, художні твори, промислова власність) у світі. У ст. 2 Конвенції вказано, що поняття «інтелектуальна власність» містить права, які стосуються, серед іншого, фірмових найменувань та комерційних позначень. У науковій літературі наголошують, що Конвенція визначає належність таких комерційних позначень до засобів індивідуалізації, що підлягають правовій охороні як об'єкти інтелектуальної власності, та підкреслює їх самостійний характер у системі об'єктів виключних прав

[8, с. 78]. Якщо звернутись до тексту Конвенції французькою мовою, очевидно, що «*noms commerciaux*» та «*dénominations commerciales*» – «комерційні (фірмові) найменування» та «комерційні позначення» – є поняттями, в які вкладено різний зміст. Тому Конвенція розмежовує комерційне (фірмове) найменування та комерційні позначення. Вважаємо, що на сучасному етапі правозастосування слід розглядати вказані поняття як загальне (комерційне позначення) та видове (комерційне найменування), оскільки комерційне (фірмове) найменування є лише одним з видів комерційних позначень (окрім нього, комерційними позначеннями є торговельні марки, зазначення походження товару та інші позначення).

У 1967 році було прийнято Типовий (Модельний) закон Всесвітньої організації інтелектуальної власності для країн, що розвиваються «Про товарні знаки, комерційні найменування та недобросовісну конкуренцію». Такого виду акти звичайно розглядаються як засіб зближення законодавства різних країн з метою усунення правових перешкод для міжнародного обміну. Стаття 1 Типового закону ВОІВ визначає комерційне найменування як ім'я або позначення, що відрізняє комерційне підприємство від інших суб'єктів (фізичної чи юридичної особи). У науковій літературі вказують, що до складу комерційного найменування може входити ім'я власника, його псевдонім, будь-яке вигадане ім'я, скорочене ім'я (або ініціали), опис підприємства або будь-яке інше позначення [3, с. 10]. Видається, що цей міжнародно-правовий акт передбачає, що підприємець може використовувати більше ніж одне комерційне найменування, наприклад повне найменування і його скорочення, або спеціальне найменування для частини підприємства. Відтак у науковій літературі слушно вказують, що у таких випадках обидва найменування за їх незалежного використання повинні охоронятись законом рівною мірою [5, с. 17]. Типовий закон пропонує також перелік позначень, які не можуть охоронятись як комерційні найменування, використання яких є незаконним (ст. 51).

Наступним етапом розвитку міжнародно-правової охорони комерційного (фірмового) найменування стало прийняття Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС) 1994 р. Метою угоди є розробка та узгодження принципів створення нормативно-правової бази для лібералізації міжнародних торгових відносин, встановлення стандартів захисту прав інтелектуальної власності та порядок їх правозастосування. Саме на положеннях Угоди ТРІПС засновано більшість міжнародних договорів у цій сфері. Угода ТРІПС переважно регулює відносини, пов'язані з винаходами, промисловими зразками, торговельними марками, зазначеннями походження товару, топографіями інтегральних мікросхем і нерозкритою інформацією. І.В. Кривошеїна вказує, що Угода ТРІПС лише певною мірою стосується відносин, пов'язаних із фірмовими найменуваннями. Такий висновок можна зробити на підставі ст. 2 Угоди. Згідно із вказаною статтею, стосовно Части 2, 3 та 4 цієї Угоди, Члени

мають дотримуватися ст. 1-12 та ст. 19 Паризької конвенції про охорону промислової власності. А саме, відповідно до ст. 1 Паризької конвенції до промислової власності включаються, окрім інших об'єктів, і фірмові найменування [2, с. 12]. Справді, Угода ТРІПС прямо не передбачає положень, які стосуються комерційного (фірмового) найменування (хоча і містить такі положення щодо інших комерційних позначень – торговельні марки, географічне зазначення походження товару). Вищезгадана конвенція встановила мінімальний стандарт охорони, який країни-учасниці зобов'язалися ввести у своє національне законодавство.

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) також неодноразово наголошувала на необхідності вирішення проблем правового регулювання щодо використання комерційних найменувань. Зокрема, ВОІВ вказує, що хоча й існують міжнародні норми для охорони фірмових найменувань, фундаментальною проблемою залишається ідентифікація того, що у різних країнах може охоронятись як «фірмове найменування», та доводиться робити складний вибір щодо застосовуваного законодавства у глобальному розумінні [9]. Вважаємо, що така позиція зумовлена різним правовим регулюванням, яке існує у різних державах світу. Тому немає одного уніфікованого визначення та ознак цього правового

інституту. Також це питання не врегульовано належним чином на рівні міжнародних нормативно-правових актів (договорів). У зв'язку з цим немає єдності підходів до розуміння поняття комерційного (фірмового) найменування.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом також містить певне застереження щодо охорони комерційних найменувань, вказуючи, що фірмові найменування є об'єктом інтелектуальної власності, якщо вони охороняються у формі виключного права інтелектуальної власності відповідним національним законодавством. Такого застереження в Угоді щодо інших об'єктів права інтелектуальної власності немає.

Висновки. Основні міжнародно-правові акти, що врегульовують відносини інтелектуальної власності щодо використання прав на фірмові найменування, здійснюються Паризькою конвенцією про охорону промислової власності та Угодою ТРІПС. Національне законодавство у цій сфері спрямоване на деталізацію положень цих нормативно-правових актів. Законодавство країн ЄС і українське законодавство у цій сфері загалом вказує на певну проблему визначення того, що може бути комерційним (фірмовим) найменуванням, оскільки уніфікованих підходів до вирішення цього питання у країнах ЄС немає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодинець А.О. Засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг у цивільному праві України : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / А.О. Кодинець. – Київ, 2006. – 20 с.
2. Кривошеїна І.В. Фірмове найменування: регулювання та правова охорона за законодавством України : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / І.В. Кривошеїна. – Київ, 2007. – 18 с.
3. Іщук С.І. Право інтелектуальної власності на комерційне (фірмове) найменування : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / С.І. Іщук. – Київ, 2009. – 20 с.
4. Бошицький Ю.Л. Аспекти правової охорони комерційних найменувань в Україні / Ю.Л. Бошицький, О.О. Козлова // Інтелектуальна власність. – 2005. – № 9. – С. 8–12.
5. Крижна В.М. Комерційне найменування – ім'я суб'єкта підприємництва чи його комерційний псевдонім / В.М. Крижна // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2008. – № 5. – С. 16-20.
6. Інтелектуальне право України / за заг. ред. проф. О.С. Яворської. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2016. – 608 с.
7. Захист прав інтелектуальної власності: досвід Сполучених Штатів Америки : [зб. документів, матеріалів, статей] / за заг. ред. О.Д. Святоцького. – Київ : Ін Юре, 2003. – 286 с.
8. Михайлюк Г.О. Правова природа реалізації права на комерційні позначення у світлі забезпечення захисту їх прав власників / О.Г. Михайлюк // Наукові записки. Юридичні науки. – 2014. – Том 155. – С. 77-81.
9. Second WIPO Internet Domain Name Process: Final Report. [Електронний ресурс]. – Режим допуску: <http://www.wipo.int/amc/en/processes/process2/report/index.html>.